

חלק אל חלק ודיבק הכל ועשהו גוף אחד, דומה לבנין (רמב"ם שבת ז, ו; וראה אבן האזל שם י, ז, וראה בזה גם קהלות יעקב שבת לז). ואע"פ שאין בנין בכלים (שם קב, ב), והוא הדין באוכלים, העושה כלי מתחילתו חייב משום בונה, והוא הדין העושה גוש הגבינה מתחילתו (רשב"א שם קב, ב, וראה ריטב"א שם). ויש שפירש, שאע"פ שאין בנין בכלים, באוכלים יש בנין (מאירי שם צה, א). וחכמים חולקים וסוברים שאינו חייב משום בונה (רבו חננאל, בשם יש אומרים; רמב"ן שבת קמד, ב), שאין דרך בנין בכך (שיטה להר"ן), או משום שאין בנין באוכלים (ריטב"א שם קב, ב ובעירובין לה, א). ויש סוברים שחכמים מודים שחייב משום בונה (רבו חננאל, בשם יש אומרים).

■ להלכה, המעמיד חלב במקום חם כדי שיעשה גבינה, וכן הלוקח הקום (- מי גבינה) ועושה גבינה, חייב משום בונה, שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שנעשה גוף אחד, דומה לבנין (משנ"ב שיט, סג).

המכבד והמורץ - לרבי אליעזר חייב משום בונה, שהקרקע מתפיה בכך ונחשב בונה (רש"י שבת צה, א; רמב"ן רשב"א וריטב"א שם, בפ' הראשון; תוס' סנהדרין פה, א ד"ה ורבי שמעון), או משום מכה בפטיש, שהוא גמר תיקון הקרקע (רמב"ן רשב"א וריטב"א שם, בפ' השני). ויש שפירש, משום שפסיק רישיה שיבוא להשוות גומות (תוס' שם ד"ה המכבד). ■ להלכה מותר לרבע הבית (ש"ע או"ח שלז, א), ולכבד אסור אלא א"כ הוא מרוצף, ויש מתירין אפילו אם אינו מרוצף (ש"ע שם, ב. והוא משום שבות, ראה ביאור הלכה שם), ויש מחמירין אפ' במרוצף. ועל ידי דבר שאינו משווה גומות מותר (רמ"א שם), והיום שרוב בתי העיר מרוצפין יש להקל אף לדעה זו (ביאור הלכה שם).

היזיד ביום טוב לוקה את הארבעים וכו' - ודוקא המכבד והמורץ לוקים, אבל החולב, המחבץ, והמגבן, אינם לוקים, משום שהם מלאכת אוכל נפש שהותרה ביום טוב (רמב"ן שבת צה, א, במסקנתו; רשב"א שם בפ' הראשון; ח' הר"ן שם). ויש שפירשו, שמדובר גם על חולב מחבץ ומגבן שגם אלו לוקים, וכגון שעשו כן בדברים האסורים באכילה, שאינם 'אוכל נפש' (רמב"ן וריטב"א שם בפ' השני, וכע"ז בתוס' שם ד"ה והורדה בפ' השני), או שעשו כן סמוך לחשיכה שאינו ראוי לאוכל נפש ביום טוב (תוס' שם, בפ' הראשון). או כיון שהיה יכול לעשותו מעי"ט (תוס' מגילה ז, ב ד"ה כאן, וראה מהרש"א שם ושע"צ תה, ה, וראה שם שרוב הפוסקים חולקים על זה).

ולדעת רבי אליעזר שהרודה חלות דבש בשבת חייב משום קוצר, אם רדה ביום טוב לוקה, שמלאכת קוצר לא הותרה לצורך אוכל נפש (רמב"ן, רשב"א, ריטב"א וח' הר"ן שם). ויש שפירשו, שמלאכת קוצר הותרה לצורך אוכל נפש, והורדה אינו לוקה, ובלבד שרדה בשעה שראוי לאוכל נפש ביום טוב (תוס' שם). ■ להלכה, קצירה הותרה ביום טוב לצורך אוכל נפש, ואסורה מדרבנן [כדעת תוס' (ש"ע או"ח תצה, ב). ויש סוברים שלא הותרה, ואסורה מן התורה (כדעת הרמב"ן ושאר ראשונים) (משנ"ב שם, יג)].

וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות, ומכבד, לדעת רבי אליעזר מן הסתם כוונתו להשוות גומות, ואף שאינו צריך לכך כי עיקר כוונתו לנקות את הבית, חייב, ולדעת חכמים אין כוונתו להשוות גומות, אלא רק לכבד את הבית (תוס'). ויש שפירשו, שנחלקו אם פסיק רישיה שישווה גומות, שלדעת רבי אליעזר הוא פסיק רישיה, ולדעת רבנן אינו פסיק רישיה (תוס' שבת צה, א ד"ה המכבד, וכאן דחו פירוש זה).

אפילו הכי איבעי להו לרזי נפשיהו, ומובא בירושלמי אמר רב אבון, מה אם דבר שהאחור במצוה הוא מחמת דין המצוה [שהרי מצוה בשלש כיתות], ואע"פ נקראת הכת המאחרת 'עצלנית', מי שמתעצל במצוה שהאחור בקיומה אינו מדין המצוה על אחת כמה וכמה. ומכאן ראינו, שלא להמתין להתפלל תפילת מנחה סמוך לשקיעה, וכל המקדים הרי זה משובח (מהר"ט א, צד).

אוי לו מי שגניו נקבות, וכוונת המאמר מתבאר בגמ' בסנהדרין (ק, ב), שהבת גורמת דאגות וחששות לאביה, בקטנותה – שמא תתפתה, בנערותה – שמא תזנה, בגרה – שמא לא תינשא, נישאת – שמא לא יהיו לה בנים, זקנה – שמא תעשה כשפים (וראה מאירי קידושין פב, ב).

החולב, חייב משום מפרק, כמבואר בגמ' בשבת (צה, א), ואסור משום תולדת דש (רש"י שם; תוס' שם ד"ה החולב), וכדעת רבי יהודה (שם עה, א) שיש דישה בדבר שאינו גידולי קרקע (תוס' שם, וראה גם תוס' שם עג, ב ד"ה מפרק; רשב"א וריטב"א שם צה, א בדעת רש"י; ח' הר"ן שם בפ' השני). ולפירוש זה, חכמים חולקים על רבי אליעזר וסוברים שחולב אינו חייב משום מפרק שהוא תולדת דש (רבו חננאל שם, בשם יש אומרים; רמב"ן בדעה ראשונה, וכן נקט לקמן שם קמד, ב), שאין דישה אלא בגידולי קרקע (רמב"ן שם צה, א). ויש שפירשו, שדוקא דישה בגופו של פרי, אינה אלא בגידולי קרקע, אבל חליבה, שעניינה הוצאת הפרי [-החלב] מכיסו, אסורה אע"פ שאינה בגידולי קרקע. או שבהמה נחשבת כגידולי קרקע לענין דישה. ולפירוש זה, אף חכמים מודים שחולב חייב משום מפרק (ש"ת הר"ף שיב, הובא ברמב"ן שם קמד, ב; רמב"ן רשב"א שם צה, א בדעת רבנו חננאל; ח' הר"ן שם בפירוש ראשון).

ויש שפירשו, שהחולב חייב משום תולדת קוצר (ירושלמי ז, ב; רש"י שם בשם יש אומרים), שהמבדיל דבר מחיותו נחשב קוצר (קרבן העדה על הירושלמי שם, ובגליון הש"ס על הירושלמי שם כתב שהבבלי חולק, לפי שהבהמה אינה גידולי קרקע). ויש שדחה, שאין לחייבו משום קוצר, שהחלב אינו מחובר לגוף הפרה אלא כנוס בה בפני עצמו (רש"י שם). ויש שפירשו שהחולב חייב משום בורר (רשב"א שבת קמד, ב בשם ר"ת, וראה תוס' שם ד"ה חולב, ומהרש"א שם). ■ להלכה, החולב חייב משום מפרק (רמב"ם שבת ז, ז, הובא במשנ"ב שם, עא, ושע"צ שם, סה, ובהקדמתו לס' תקה, וראה שם פרטים נוספים).

והמחבץ, חייב משום בורר, כמבואר בגמ' בשבת (צה, א), שנותן קיבת בהמה בתוך חלב כדי לעשותו גבינה, ונמצא בורר את הגבינה מהחלב (ע"פ רש"י שם בפ' ראשון, וש"ע הרב שיט, כה, ואגלי טל בורר, יד). ועוד יש לפרש, הנותן חלב שנעשה גבינה בתוך כלי מנוקב כדי שמי החלב ינטפו וישארו פתיתי הגבינה לבדם (ע"פ רש"י שם בפ' שני, ואגלי טל שם). ויש שפירשו, שמוציא החמאה מהחלב (ערוך ערך חבץ - הראשון). וחכמים חולקים וסוברים שאינו חייב משום בורר (רבו חננאל שם, בשם יש אומרים; רמב"ן שם קמד, ב). ויש סוברים שחכמים מודים שחייב משום בורר (רבו חננאל שם, בשם יש אומרים), וראה עוד בדיני בורר השייכים במחבץ (מגיד משנה בבית עשור א, ג, הובא במג"א שם ט, ה, ומחצית השקל שם בדעתו; ש"ע הרב שם).

■ להלכה, המחבץ, תולדת בורר הוא, ו'מחבץ' פירושו שמוציא החמאה מהחלב, או שנותן בחלב קיבה כדי לחבצו, או שעושה כמין כלי ונותן בו הגבינה ומימיה נוטפים (ש"ע או"ח שיט, יז, ומשנ"ב שם).

והמגבן, חייב משום בונה, כמבואר בגמ' בשבת (צה, א), שמקבץ פתיתי גבינה לעשותם גוש אחד (ערוך ערך גבן - הראשון), וכל המקבץ